

עינינו הרואות שאף על פי שלא העתיק ר"ז את התשובה בלשונה ממש, וקיצרה קצת — הרי העתיק מתשובה זאת.

והנה השואלים מזכירים תשובה אחרת שכבר כתב הגאון בענין זה, והם שואלים עליה. והתשובה האחרת נמצאת בקיצור בה"ע"טור¹³, מאמר שלישי, אגב, דפוס לבוב דף ג [ד] עמ' א; מהדורת ר' מאיר יונה ח"א דף יג ע"ג: ובתשובות לרבינו האיי משמע דהכי סבירא ליה דקאמר היכא דאודי שמעון דזבנה לארעא לראובן וקביל מיניה זוזי אע"ג דליכא סהדי ולא במקום שכותבין את השטר קמו להו זביני והי מינייהו דאתי למיהדר לאו כל כמיניה. וכן בחזקת הבתים (צ"ל: בחזקה) אם טען ראובן דיהב ליה לשמעון להאי ארעא במתנה ואיחזיק בה במימריה ובהורמניה ואודי שמעון בהכי לאו כל כמיניה למיהדר. וכן שטר דכתב ליה על הנייר שדי מכורה לך שדי נתונה לך וקא מודי השתא דכתב ידו הוא (ומסורה) ומסריה גיהליה למיקניא ביה וקא אתי למיהדר ביה לאו כל כמיניה דקיימא לן דלא איברי סהדי אלא לשקרי. והן הן הדברים שהביאו השואלים מתשובת רב האיי. אם כן אף התשובה שבתשובות הגאונים הרכבי היא לרב האיי! אבל בפירוש רב יהודה אלמדארי לר"ף קידושין פרק א (בדפוס ווילנא דף י ע"א) מיוחסת התשובה שהביא העיטור לרב שרירא; וז"ל: מתשובה לרב שרירא גאון ז"ל אילו אתא ראובן וכו'. כמו בעיטור בתיקונים אחדים. ועיין עיטור, סוף "הודאה" בשם ר' אפרים.

התחלתה של התשובה שהביא העיטור — נדפסה ב"תשובות הגאונים" אסף, ירושלים תש"ב עמ' 87—88. ואף ממנו נעלם הקשר בין תשובה זאת לתשובות הגאונים הרכבי. ועיין עוד לקמן. בענין "מתנה טמירתא" ישנה עוד תשובה *¹³, ואף היא לרב האיי, ויש להעמיד על עניינה: ב"גאוניקה" חלק ב, עמ' 230—231 נדפס דף אחד של תשובות גאונים. ובסופו עמ' 231 תשובה בענין שלמעלה, וזה לשונה: ודשאלתון אמ' רב יהודה הא מתנתא טמירתא לא מגבינן בה כולה, ואמרינן בסופה איבעיא להו סתאמא מאי ומסקינן דחישנין לסתאמא וקשיא לן האי שטר מתנתא היכי דאמי אי דמסריה גיהליה באפי שה(ה) די מיגרע¹⁴ משטארא דכתיב על הנייר או על החרש דקאני שכי¹⁵ הא ולא עוד אלא הוה ההוא שטרא באסניתא לא יהא אלא ק... לחודיה מילא¹⁴ קאני. יליף¹⁶ מרנא.

*¹³. וב"גנזי שכטר" ח"ב עמ' 418, נרשמו שתי תשובות בענין זה:
 14. = מי גרע; מי לא. 15. העיר גינצבורג שם שהקריאה מסופקת, וצ"ל: ומאי שנא הא?
 16. צ"ל לילף לן מרנא.

הכין חזינא וכו'. כאן מתחילה התשובה אלא שלא נגמרה. ועל תשובה זאת יש לנו עדות על פי פירוש ר"ז אגמאתי, הנ"ל דף 202 ע"א, שהיא לגאון (= רב האי), ומשם: אף אפשר להשלים את החסר ב"גאוניקה". והרי שני המקורות מקבילים זה מול זה:

(גאוניקה)

(פירוש ר' זכריה)

הכין חזינא דכיון דקמא לן דחשינן
לסתאמא מיבעי למימר דהא תניא¹⁷
כתב לו על הנייר או על החרש שדי
נתונה לך במתנה הרי זו מתנה קימא
בחדא מן תרתי מילי או בפשוטה
דאיתוקמא הא בריתא במוכר שדהו
מפני רעתה דכי אמ' שמואל בשטר
מכר לא קנה עד שיתן דמים ואותיביה
רב המנונא מהא בריתא הא אמרינן
הוא מותיב לה והא מפריק לה במוכר
שדהו מפני רעתה ורב ביבי מסיים בה
משמיה דרב נחמן במתנה ביקש ליתנה
לו ולמה כתב לו לשון מכר כדי ליפות
את כוחו. וכי היכי דזביני דשדה מפני
רעתה שאני משאר זביני דעלמא משום
דמוכחא מילתא בהאיי מוכר שהוא
רוצה להנצל ממנה¹⁸ ובעין יפה קא
מזבין ואפילו כתב זביני אמריון האיי
במתנה נתן הכי נותן שדהו
(וכאן נפסק הדף)

וקאל אל גאון ז"ל¹⁹ פי דרג אמירתי²⁰
לגבוה כמסירתי להדיוט פי אל תאמנה.
ואע"ג דקנו מיניה אי אמ' בשעת קנין
דהא מתנת פרהסיא היא קאני ואי לא אמ'
הכין חשינן לסתמא. וכן נמי הא דתניא
כתב לו על הנייר או על החרש שדי נתונה
לך במתנה הרי זו נתונה קימא בחדא מן
תרתי מילי אי כפשוטה דאיתוקמא
במוכר שדהו מפני רעתה וכי היכי דזביני
דשדה מפני רעתה שאני משאר זביני
דעלמא דלא קאני עד שיתן דמים הכי נמי
נותן שדהו במתנה [כ]ד מתברר דמפני
רעתה יהבה שאני משאר נותנים ומוכחא
מילתא דגמר ונתן ולא חשינן בה לסתמא
וסגי' בכותב על הנייר או על החרש שדה
פלגית נתונה לך במתנה (הרי זו נתונה
היכא דאמ' ליה)²¹ זו דאמרינן אף הכא
נמי אם כתב לו על הנייר או על החרש
שדה פלגית נתונה לך במתנה הרי זו
נתונה היכא דאמ' ליה קמי סהדי שמסר
לו את הנייר בפניהם שהיא מתנת פרהסיא
ולא טמירתא היא.

17. צ"ל: דתניא, בבא בתרא דף נא, א. 18. כלומר שתצא מידו.
19. = ואמר הגאון ז"ל בקונטרס (שתשובתו הראשונה היא)... (התשובה) השמינית.
20. אמירתי, כן הנוסח הנכון במשנת קידושין כח ע"ב, בכתבי יד ובגאונים. וכנראה זאת
היא התשובה שזכרה ב"בעל המאור" לבבא קמא פרק ד' לדף לו ב: וזו היא התשובה
לרבינו האי גאון ז"ל ודשאלתון אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכו'. והעתיק את כל
השאלה והתשובה. 21. סומן בכתב היד למחיקה, אבל אף אח"כ יש גמגום.

איגרת רב שרירא לרב יעקב ב"ר נסים מקירואן

ב"פירוש" ישנה פיסקא שאיננה ב"גאוניקה" (בראש התשובה), ואף בגופה נתקצרה במקצת. אבל אין ספק שהיא היא התשובה. לצד שני אף ב"גאוניקה" לא הועתקה התשובה בלשונה ממש. וכן הוא טיבו של כל הקטע הזה:
בעמ' 231 שורה 5: בשביל הנמצא בהלכות יתומים שהוציאו שטר חוב על אחרים ואמרו להם ליתומים פרוע הוא נשבעין שפרוע הוא אפילו צוה אביהם שאינו פרוע כתב (כלומר, הגאון המשיב) דהא מילתא דכתיב בהלכות שלא כדין היא. ויש תשובתה מפורשת בשאלות.

ולאחר מיכן: בשביל דינרא דדהבא לגבי פירא ושאר נכסי בין מקרקעי ובין מטלטלי היכי דיניה מי האוי כטיבעא וקאני כדין כספא אולא, כתב (כנ"ל) הלא האיי טבעא אלא פירא ויש תשובתה מפורשת בשאלות.

כלומר שהמעתיק לא העתיק את התשובות אלא כתב את תוכנו (עיין לקמן). ואף מהתשובה האחרונה שעסקנו בה, לא העתיק הכל והשמיט מה שכתב הגאון לענין מתנתא טמירתא שחלק ממנו נמצא בפירוש.

והנה כל הדף של "גאוניקה" מכיל תשובות של רב האיי גאון:
עמ' 230 סי' ה — הובא ממנו על שם רב האיי בעיטור, כתובות, דפוס לבוב חלק א דף מז סוף ע"א, מהדורת ר' מאיר יונה דף לז סוף ע"א, והציטאט הוא תיבה בתיבה כאשר ב"גאוניקה":

אנחנא הכין גמרינא דמעוברת (ובעיטור): לרבי האיי מעוברת דמגרשא לית לה מזונות עד דילתם דמגרשא לית לה מזונות עד דילדה ושקלא שכר מיניקה. ושקלה שכר מיניקה.

התשובה שלאחריה — אף היא של רב האיי, כמות שהעיר כבר גינצבורג שם עמ' 229, שזו שלפנינו הוא קיצור מתשובת רב האיי בתשובות הגאונים הרכבי (= תג"ה) עמ' 110 סי' רלב.²²

22. בתג"ה שם הנוסח: וש' הא דאשכחנן בהלכות גדולות, היינו בה"ג מהדורת ר' א"ש טרובי, דף קה ע"ד; מהדורת הילדסהיימר עמ' 431/2. ונמצא אף בהלכות פסוקות, מהדורת ששון עמ' נב = הלכות ראז עמ' 42. ועל כן ספק אם "הלכות גדולות" הוא עיקר, ואפשר שצ"ל: "בהלכות" כמות שכתוב כאן. וכן בסוף התשובה, בתג"ה עמ' 111: "הילכך הא מילתא דאשכחנן בהלכות שלא כדין היא". אבל עיין ב"עיטור", עיסקא וחוב, דפוס לבוב ח"א דף לו ע"א, מהדורת ר' מאיר יונה דף יד ע"ב. ועיין אף תשובות מהר"ם מרוטנבורג סי' תנ. יש להעיר, דרך אגב, שהגאון לא אמר כאן כמות שאמר בתשו' הגאונים הרכבי סי' שעו; שדברי ר' שמעון קיארא בהלכות גדולות לקוחים מהשאלות — ואולי יש בזה משום זכר, ששאלו על דברי הלכות פסוקות ולא על דברי ה"ג. ובהלכות פסוקות אין לומר שהשאלות קדם לו.

וכן זו שלאחריה — היא בודאי מתשובות רב האי, ועיין בתג"ה שם סי' עח ומש"כ לקמן לסימן זה.

וכאן יש להוסיף עוד דבר: ראינו שבפירוש ר' זכריה הובאה התשובה האחרונה שבקטע גינצבורג שהיא השמינית שבקונטרס, ואמנם אף מקטע גינצבורג יוצא כך: עמ' 230 מסומן בסימן ה, ולאחר מיכן עמ' 231: בשביל הנמצא בהלכות, צריך להיות סימן ו; ושלאחריה: בשביל דינרא דדהבא — סימן ז, ומיכאן שהתשובה האחרונה היא סימן ח. יוצא שקונטרס „גאוניקה“ הוא בסדר של התשובות שבקונטרס שהיה לפני בעל הפירוש, ועיין עוד לקמן.

נחזור לענייננו. בסימן ג (בתג"ה הנ"ל סי' ע) כתבו השואלים: וקשי לן הדין טעמא אחרינא וכו' ואוקמה מכן וכו'. והכוונה היא לתשובה השנייה, שב„גאוניקה“ ושבפירוש הנ"ל, והרמז שרמזו השואלים נמצא ב„פירוש“ בראש התשובה. אם כן, אפשר שאף קונטרס זה השני שב„גאוניקה“ הוא מתשובות רב האי לסגלמאסה: ודעת הגאון בעניין זה הובאה אף ברמב"ן לבבא בתרא מ ע"ב: „ובתשובה לגאון ז"ל בקנין לחודי' נמי אי אמר בשעת קנין דהא מתנת פרהסיא היא קני ואי לא אמר הכי חיישי' לסתמא ורבינו חננאל סמיך עליו ודברי הרב רבי יוסף ז"ל נוטין כן“ (עיין שטה מקובצת לב"ב, ובפירוש ר"ז אגמאתי הנ"ל דף 202 ע"ב 204 ע"א ועיין שם עוד!).

סימן [ו] (תג"ה סי' עא) — חסר בתחילתו, והובא ממנו בתוס' רי"ד לכתובות קא א בסתם „הגאון“!

סימן ז (תג"ה סי' עב): ושאלתון הא מילתא דאימירא בהלכות והיכא הוא דאית ליה בני מאיתתא אחריתי והיא לית לה בני וכו' ²³ = הלכות פסוקות, ששון, עמ' קיג שו' 22 ואילך = „גאוניקה“ ח"ב עמ' 384; הלכות ראו עמ' 87; הלכות גדולות מהדורת רא"ש טרויב דף סח ע"ג, ושאלתות סי' יח.

אף כאן (עיין לעיל), נראה ששאלו על מה שכתוב בהלכות פסוקות לא על הלכות גדולות! ולא מצאתי שהובאה תשובה זאת בראשונים.

סי' ח (תג"ה סי' עג) — הובא ממנה על שם רב האי בקטע שנדפס ב„סעדיאנא“ עמ' 60; „קרית ספר“ שנה כג עמ' 236 הערה 14 (ויבואר אי"ה במקום אחר). והנה בסוף התשובה (עמ' 38) נאמר: „והאיטלקי לא ידעינן השתא מאי מתקאליה“

23. יש שינויים מועטים בין הציטאט בתשובה זאת ובין המקורות הנ"ל, ויש להעיר על מקום אחד: בכתב היד של התשובה כתוב: בעי אנא חוטרא ליד (ולא: לידא, לידה, ליד) וכן בה"פ הנ"ל. בשאר המקורות: לידא. ונ"ל נוסח ה"פ עיקר!